

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝ
ΜΕΛΕΤΩΝ - ΑΝΚΑΘΙΣΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

ΙΔΡΥΤΗΣ : ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΟΣ ΕΝΑΤΟΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΙΟΥΝΙΟΣ

1951

Ε.Υ. Δ. της Κ.τ.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

Ο ΔΗΜΟΤΙΚΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΔΡΟΣΙΝΗ, Η ΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΚΑΙ ΤΟ ΝΟΗΜΑ ΤΗΣ

Ο Γεώργιος Δροσίνης αντιπροσωπεύει στά νεοελληνικά γράμματα μια δλόκληρη εποχή. Συντέλεσε πρωτοπόρος, για να δύσει τὸ λαμπρὸ ἄστρο τοῦ ἄκρατου ρομαντισμοῦ καὶ νὰ κυριαρχήσει στὴν ποίησή μας ρεαλισμὸς συγκρατημένος μέσα σὲ μιὰ φιλοσοφικὴ διάθεση. Ἐστρεψε τὸ ἐνδιαφέρον του στὴν παρατήρηση μὲ ἀγάπη τῆς πλούσιας φυσικῆς ὁμορφιάς τῆς ἑλληνικῆς πλάσης καὶ ἀκόμα στὴ γνώριμία τῆς παραμελημένης ἀπὸ τοὺς συγχρόνους του ζωντανῆς λαϊκῆς παράδοσης καθὼς φανερώνεται στὰ ποικιλόμορφα ἔθιμα, στὰ δημοτικὰ τραγούδια καὶ παραμύθια. Ζήτησε ν' ἀντλήσει ἀπὸ ἐκεῖ τὰ θέματα τοῦ λογοτεχνικοῦ του ἔργου, καὶ τὸ παράδειγμά του δὲν ἔμεινε χωρὶς ἐπίδραση.

Ἡ καθαρεύουσα εἶχε δώσει προτῆτερα λαμπρὰ δείγματα στιχουργικῆς ἀριότη-
τας μὲ τὸ «Διονύσου πλοῦς» τοῦ Ραγκαβῆ καὶ τὸν «Ὀρφέα» τοῦ Παπαρρηγόπουλου. Μὰ διαφαίνονταν σ' αὐτὰ γλωσσικὴ ἀκαμψία καὶ ψυχικὴ ψυχρότητα. Ἐλειπε ὁ παλμὸς τῆς ζωῆς. Αὐτὸν τὸν παλμὸ ἀγωνίστηκαν πρῶτοι νὰ μεταδώσουν στὰ πνευματικὰ τοὺς δημιουργήματα ὁ Δροσίνης μαζί μὲ τὸν Παλαμᾶ. Ὁμως δὲν ἐπιμείνανε σχολαστικὰ θαυμάζοντας ὅ,τι ἔβγαινε ἀπὸ τὸ νεώτερο λαϊκὸ πνεῦμα καὶ τὴ συγκαιρινὴ του ἐκδήλωση, παρὰ νιώθοντας τὰ ζωντανὰ στοιχεῖα ποὺ ἔκλεινε, ἀνέβαιναν παλαιότερα γιὰ νὰ τὰ συνδέσουν μὲ τὰ μεσαιωνικά, τὰ βυζαντινὰ καὶ τ' ἀρχαῖα φανερώματα τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Ἐτσι καταλάβαιναν τὴ συνέχεια τῆς πνευματικῆς παράδοσης καὶ προσπαθοῦσαν νὰ βαθύνουν στὸ νόημά της.

Τὴν ἐποχὴ ποὺ φανερώθηκε στὰ γράμματα ὁ Δροσίνης (1878), ἐδῶ στὴν Ἀθήνα βασιλευε συστηματικὰ στὸν πεζὸ λόγο ἡ καθαρεύουσα, καὶ γιὰ τὸν ἔμμετρο ἡ ἀτιγνωμία εἶταν διάχυτη, ἀν ἀρμόζει ἢ ἀπλούστερη γλῶσσα. Ὁ Βαλαωρίτης γινότανε στόχος πολεμικῆς καὶ οἱ Ἐφτανσιῶτες ἀπομονωμένοι στὴν ἰδιορρυθμία τους δὲ λογαριάζονταν. Ὁ Δροσίνης εἶταν ἀπὸ τοὺς πρῶτους ἐκείνους ποὺ πρόσεξαν καὶ μελέτησαν τὸ Σολωμὸ. Ἐτσι ἀνοίξανε μπροστὰ του νεοὶ ὀρίζοντες καὶ μεγάλωσε τὸ ἐνδιαφέρον του γιὰ τὰ περιφρονημένα λογοτεχνικὰ μεσαιωνικά μνημεῖα λόγου. Εἶδε μέσα στὴ ζωηρὴ τους σύνθεση νιάτα

καὶ αἰσθημα καὶ πάθος ποὺ χαρακτήριζαν ζωντανὲς ἐποχές, ἀνακάλυψε ἱστορικὰ γλωσσικὰ στοιχεῖα, ποὺ δὲν ἔπρεπε νὰ λησμονηθοῦν καὶ νὰ σβήσουν.

Καὶ ὅμως, ἀν οἱ πρωταρχικοὶ του στίχοι γράφτηκαν στὴ δημοτικὴ, τὰ πρῶτα του πεζογραφήματα δὲν μπορούσαν νὰ ξεφύγουν ἀπὸ τὴ συνήθεια καὶ τὴν ἐπίδραση τῆς καθαρολογίας, ὅπως ἡ «Ἀμαρυλλίς», αἱ «Ἀγροτικαὶ Ἐπιστολαὶ», τὸ «Βοτάνι τῆς ἀγάπης», ποὺ πρὶν βγοῦνε σὲ βιβλία δημοσιεύτηκαν στὸ ἀναγνωρισμένο περιοδικὸ τῆς ἐποχῆς, τὴν «Ἐστία» (1882-1886). Μὰ μέσα σ' αὐτὰ ὑπῆρχε ἀφθονη λαογραφικὴ ὕλη, ποὺ τὰ ξεχώριζε καὶ προμνηνοῦσε τὴ γλωσσικὴ στροφῆ. Ἡ ἡρεμὴ μὰ δύσκολη ζωὴ τοῦ χωριοῦ, μὲ τίς μικρὲς ἔγνιες καὶ τίς λαχτάρες της, μὲ τὰ ἀπλὰ μὰ αἰώνια ἀνθρώπινα πάθη καὶ τίς δεισιδαιμονίες της, ἰδωμένη ἀπὸ κοντὰ — στίς Γοῦβες, τὸ μικρὸ χωριὸ τῆς Εὐβοίας, οἰκογενειακό του τοιφλίκι — ἔπαιρνε μέσα στὴν ἀφήγησή του, τονισμένη μὲ ζωηρὰ χρώματα, κάποια ἠθογραφικὴ γενικότητα γιὰ τὴν ἑλληνικὴ ὑπαιθρο, ποὺ ἀκόμα δὲν εἶχαν μελετηθεῖ τὰ χαρακτηριστικὰ της γνωρίσματα.

* * *

Στὸ «Ραμπαγᾶ» (1878), τὴν ἰδιότυπη ἐκείνη ἐφημερίδα τοῦ Κλεάνθη Τριαντάφυλλου καὶ κατόπι στὸ «Μὴ χάνεσαι» (1880) τοῦ Βλάση Γαβριηλίδη πρωτοφανερώθηκαν στίχοι τοῦ Δροσίνη, πολὺ νέου τότε, ζωντανοί, παιχνιδιάρικοι, ἐρωτικοί, ἀντιρομαντικοί. Εἶταν ποιήματα σύντομα, ἐπηρεασμένα ἀπὸ τὰ γαλλικὰ τοῦ Βερανζέρου, ἀργότερα τοῦ παρνασσιακοῦ Σουλλὸ Πρυντόμ, ψυχολογημένα στὴν ἀνησυχία τους, ἰσορροπημένα στὴ σύνθεσή τους, μὲ σαρὰτὴ γλωσσικὴ ἔκφραση. Ὅλα αὐτὰ, μὲ τὴν πασίγνωστη «Μυγδαλιά», συγκεντρώθηκαν ὕστερα στὰ δύο του πρῶτα βιβλία «Ἴστοι ἀράχνης» (1880) καὶ «Σταλακτῖται» (1881). Ἄς σημειώσουμε πὼς ἐκεῖ, στὸ «Μὴ χάνεσαι», δημοσιεύτηκε καὶ τὸ πρῶτο μακρόστιχο ποίημα τοῦ νεαροῦ τότε Παλαμᾶ, ὁ «Μαῦρος», ποὺ ὁ Γαβριηλίδης τὸ εἶχε παραμερίσει στὴν ἀρχὴ καὶ δίσταζε νὰ τὸ τυπώσει, τὸ ἔλεγε «ἀβυσσαλέον» γιὰ τὸ δυσκολοξεχώριστο ρομαντικὸ νόημα του.

Ὁ Δροσίνης, πού ὅπως ὁμολογεῖ στό, σάν εἶδος ἀπομνημονεύματα, βιβλίο του «Σκόρπια φύλλα τῆς ζωῆς μου» (1940), καμιά κλίση δὲν εἶχε, σάν ἄλλα παιδιά, γιὰ τὴν ποίηση, γιατί τὸν τραβοῦσε ἡ θετικὴ ἐπιστήμη, καὶ πού τελειώνοντας τὸ γυμνάσιο πρωτογράφηκε στὴ νομικὴ, γιὰ νὰ μεταγραφεῖ κατόπι στὴ φιλοσοφικὴ σχολή, χωρὶς νὰ πάρει ποτέ δίπλωμα, — φανερώθηκε ἔτσι ποιητὴς ἀσυνήθιστος γιὰ τὸν καιρὸ του, μὲ τὴ ζωηρὴ του ἐκείνη λύρα, κ' ἔμεινε πιστὸς σ' αὐτὴ ὡς τὰ στερνά του χρόνια.

Μὲ τὴν παρακίνηση τοῦ ἱδρυτῆ τῆς λαογραφίας μας Νικολάου Πολίτη, ταξιδεύει στὴ Λειψία (1885) γιὰ νὰ πλουτίσει τὸν πνευματικὸ του ὄπλισμό, καὶ ὅταν ὁ Τρικούπης καθιερώνει στὰ σχολεῖα τὸ μάθημα τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας, ὁ Δροσίνης μὲ συνεργασία τοῦ Πολέμη, βγάζει τὰ πρῶτα «Νεοελληνικά ἀναγνώσματα» μὲ κείμενα τῆς καθαρεύουσας τὸ περισσότερο γιατί ἡ δημοτικὴ μονάχα στὴν ποίηση τολμοῦσε δειλὰ νὰ προβάλλει.

Μελετώντας καὶ μπαίνοντας στὸ νόημα τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ ἐπηρεάζεται, ἡ φυσιολατρεία του δυναμώνει, συνταιριάζει τὸ ζωντανὸ αἶσθημα πού κινεῖ τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας λυρικοὺς καὶ μάλιστα τὸ «Θεόκριτο», καὶ γράφει τὰ «Εἰδύλλια» πού βγήκανε σὲ βιβλίο τὸ 1884. Τὰ «Εἰδύλλια» μὲ τὴν παρουσία συγκρατητῆς δημοτικῆς γλώσσας σημαδεύουν παραστατικὰ τὴν ὄρεξη τῆς μεταβολῆς γιὰ τὴν πνευματικὴ ἀνανέωση πού ζητοῦσαν οἱ διαλεχτοὶ τῆς ἐποχῆς. Τὰ νεφελώματα τοῦ ρομαντισμοῦ καὶ ἡ παγερὴ κολαρισμένη καθαρεύουσα τῶν λογιωτάτων, ἡ καταναγκαστικὴ προσποίηση καὶ οἱ χιλιοπατημένοι φιλολογικοὶ δρόμοι, δὲν μπορούσαν ἀπ' τὴ μιὰ στιγμή ὡς τὴν ἄλλη ν' ἀντικατασταθοῦν. Ὁ Παλαμᾶς ἀπὸ τότε εἶχε νιώσει καλὰ τὸ προβάδισμα τοῦ Δροσίνη σ' αὐτὴ τὴν μεταβολὴ καὶ θέλει νὰ τὸ σημειώσει καὶ τὸ τονίσει μὲ τὸ σύγχρονό του ἐκείνο ἄρθρο (1884) πού περιέχεται στὰ «Πρῶτα Κριτικά», καὶ πού χαιρετίζει τὴν ποίησιν τῶν «Εἰδυλλίων» μὲ τὸ δημοτικὸ τῆς νόημα, τὶς ἀπλὲς ἰδέες, τὴ δημοτικὴ τέχνη, μακριὰ ἀπὸ κάθε μεταφυσικὴ κρίση ἢ ἀφαίρεση. Τὸ κριτικὸ του αὐτὸ ἄρθρο διαπιστώνει τὸ ξύπνημα τῆς ποιητικῆς συνείδησης τοῦ Παλαμᾶ, γιατί ὀρέγεται νὰ βεβαιώσει τὴν ἀνατολὴ μιᾶς νέας ποιητικῆς σχολῆς πού «εἰσέρχεται εἰς ἀτραπὸν ὀλιγώτερον μὲν θορυβῶδη καὶ ἐπιδεικτικὴν ἀλλὰ περισσότερο παρθενικὴν καὶ μὴ πεπατημένην ἐν τοῖς πλείστοις, ἐν τῷ βάθει τῆς ὁποίας διαυγῶς καθορᾶ τὸ φῶς τοῦ ἰδεώδους».

Τώρα χρειαζόταν ἓνα κίνητρο σημαντικὸ γιὰ νὰ βοηθήσει ριζοσπαστικώτερα τὴ μεταβολὴ αὐτὴ, κίνητρο πού θὰ προκαλοῦσε τὴν ἀμεση ἀντίδραση, μὰ πού θὰ

εἶταν ἀξιο νὰ συνεπάρει στὰ φτερά του καὶ καθοδηγήσει ἐκείνους πού ἐνιωθὰν νὰ ξανοίγονται μπροστὰ τοὺς νέοι φωτεινοὶ ὀρίζοντες. Καὶ τέτοιο στάθηκε τὸ «Ταξίδι» τοῦ Ψυχάρη (1888), βιβλίο περιγραφικὸ καὶ μανιφέστο μαζί, πού προκήρυχνε μιὰ καὶ μόνη θαρρετὴ λύση στὸ παλαιὸ γλωσσικὸ πρόβλημα, στὸ χάος πού χώριζε τὴ νεκρὴ λογία παράδοση καὶ γλώσσα, ἀπὸ τὴ ζωντανὴ λαϊκὴ. Μὰ τὸ κήρυγμα τοῦ Ψυχάρη γιὰ τὸ γενικὸ μεταχείρισμα καὶ τὴν καλλιέργεια τοῦ ἄκρατου δημοτικοῦ λόγου εἶταν καταπληχτικὸ, ἅμα συλλογιστεῖ κανεὶς τὶς μακροχρόνιες συνήθειες καὶ πνευματικὲς συνθήκες πού σημάδευαν καὶ χαραχτήριζαν τὴν ἐποχὴ. Ἀξεχώριστο ζευγάρι ρομαντισμὸς καὶ καθαρεύουσα εἶχαν ἀναθρέψει μέσα στὰ σύνορά τους τὴν κοινὴ γνώμη, πού τόσο πολὺ τὰ συμπαθοῦσε σάν κάτι τὸ εὐγενικότερο καὶ ὑψηλότερο ἀπὸ τὰ ταπεινὰ τῆς καθημερινῆς ζωῆς.

Ὁ Δροσίνης ἐκτιμᾷ τὴ νέα ἐπαναστατικὴ διδασκαλία τοῦ Ψυχάρη, μὰ λογικεύεται καὶ δὲ γίνεται ὀπαδός. Δὲν ἐπιθυμεῖ νὰ σταθεῖ ἀντίθετος στὰ ἀπὸ τοὺς πολλοὺς ἀναγνωρισμένα καὶ καθιερωμένα. Ἡ ἰδιοσυγκρασία του δὲν εἶναι ἠρωϊκὴ. Ἡ γραμμὴ του διαγράφεται συντηρητικὴ. Λοιπὸν δείχνεται συντηρητικὸς δημοτικιστὴς τὴ στιγμὴ πού ἀποσκορακίζει τὴν καθαρεύουσα. Ἡ μοίρα τοῦ νὰ νιώσουν κατὰ πλάτος καὶ κατὰ βάθος τὴ σημασία τῆς καινούριας φωνῆς εἶταν προορισμένη γιὰ ἄλλους, κατοπινούς καὶ νεώτερους. Μὰ στὴ συνείδησή του μέσα λάμπει τὸ φῶς τῆς δικαίωσης. Γιὰ τοῦτο διευθύνοντας πρὸ ὕστερα τὸ περιοδικὸ «Ἐστία» (1891) δέχεται στὶς στήλες του τὴ «Ζούλια» τοῦ Ψυχάρη, κείμενα τοῦ Ἑφταλιώτη καὶ ἄλλων, καὶ φιλοξενεῖ ἐγκάρδια τὸν ἴδιο τὸν Ψυχάρη στὸ ἐξοχικὸ του τῆς Ζαγοράς.

* * *

Τὸν εἶπαν ἀπλὸ τραγουδιστὴ τὸ Δροσίνη. Μὰ πῶς μπορεῖ χωρὶς αὐτὸ πού λέμε τραγούδι — μουσικὴ τῶν ἤχων καὶ τῶν λέξεων — νὰ ἐκφραστοῦνε τὰ ὑποκειμενικὰ αἰσθήματα, ἡ λυρικὴ σκέψη; Βέβαια ἡ ποίηση τοῦ Δροσίνη τραγουδεῖ τὴ ζωὴ. Δὲν ὑπάρχει θέμα πού νὰ μὴ γεννήθηκε ἀπὸ μιὰ πραγματικὴ ἐντύπωση, ἀπὸ ἓνα ἀληθινὸ ἐπεισόδιο, ἀπὸ μιὰ προσωπικὴ παρατήρηση. Καὶ γιατί λείπει κάθε προσποίηση, ὁ στίχος του εἶναι γεμάτος ἀπὸ πείρα τοῦ κόσμου, στὰ φτερά του κρατᾷ κάποια θετικὴ ἰσχύς. Ἀρμενίζει ἀνάερα, ὄχι ὅμως τόσο ψηλὰ πού νὰ μὴ βρῖσκει εὐκολὰ τὴν προσγείωσή του. Ποτέ δὲ στέκεται ἀλύγιστος μπροστὰ στὶς καθημερινότητες τοῦ βίου, μήτε ἀκατάδεχτος. Τὰ πρότυπα ἀπὸ τὰ γραφικὰ του σύμβολα πού μεταχειρίζεται ὁ Δροσίνης τὰ βρῖσκει στὴ φύση ἢ στὴν τέχνη. Ξέρει τὸ μερικὸ νὰ τὸ γενι-

κεύει, τὸ ἀντιθετικὸ νὰ τὸ συνταιριάζει καὶ κατέχει τὴν αἴσθησι τοῦ καθολικοῦ. Μὰ μεγαλήγορους ποιητικούς φωσφορισμούς μάταια θὰ ἐρευνήσῃ κανεὶς ν' ἀνακαλύψει. Ὁ τόνος, καὶ ἐνθουσιαστικὸς ἂν εἶναι ἀκόμα, γέρνει παθητικά. Τὸν συγκρατεῖ μιά μετριόφρονη καλαισθησία γιατί ἀνασαίνει σὲ ἤρεμο κλίμα.

Ἐπιπλέον ἀπὸ τὰ «Εἰδύλλια», ποὺ τὰ συνεχίζουν μὲ πῖο φροντισμένη ἐκφραστικότητα τὰ κατοπινα «Ἀμάραντα» (1891), ἀρχίζει μὲ τὴ «Γαλήνη» (1902) ἡ δευτέρη συνθετικὴ περίοδος τοῦ ποιητῆ. Ἡ ἐμπνευση πῖο ρεμβαστικὴ, ἡ διατύπωση ἀρτιώτερη, ἡ συγκίνηση βαθύτερη. Στὰ ποιήματα τῆς συλλογῆς αὐτῆς διακρίνομε στὴ λεπτομέρεια τῆς παρατήρησης νὰ ζευγαρώνεται μὲ τὸ λυρισμὸ καὶ κάτι ἀπὸ τὸ ἐπικὸ στοιχεῖο, τὸ ἀφηγηματικὸ — ζευγάρωμα ποὺ τὸ παρακολουθοῦμε καὶ στὶς ὑστερότερες τοῦ ποιητῆ δημιουργίες. Ἡ ζωὴ τοῦ χωριάτη καὶ τοῦ θαλασσινοῦ, ποὺ ὁ ἴδιος τόσο εὐφρόσυνα τὴν ἀναπνέει, τὸν πλημμυρίζει ἀπὸ δυνατόχρωμες εἰκόνες, ἀπὸ ἱστορήματα καὶ φαντασίες, ποὺ ἔχει τὴν μπόρεση νὰ τις ἀνοίγει μπροστὰ μας σὰν εὐωδιασμένα ἀνθινὰ πέταλα, μὲ τὸ σύντομο στροφικὸ τραγούδι ἢ τὸ σονέτο. Καὶ νὰ, ἡ μελιτόχρωμη ἀνατολὴ ποὺ μαγεύοντάς ζωντανεύει τὴ γῆ, νὰ, ἡ ἀχνάδα τοῦ ζεστοῦ μεσημεριοῦ ποὺ σμίγει τὸν οὐρανὸ μὲ τὸ κύμα, ὕστερα τὸ βασίλειμα τῆς μέρας μέσα στὴ ροδοσπαρμένη πλουμιστὴ θάλασσα γιὰ ν' ἀποσβῆσῃ στεριὲς καὶ νησιά. Καὶ τὸ ἀποβρόχι ποὺ μὲ τὴ βαριά μυρουδιά τοῦ χόρτου μεθ'αὐτὴν τὴν ψυχὴ, κ' ἡ καταχνιά ποὺ στὴν παραζάλη τῆς ἀνεβάζει τὴ γαλανὴ θάλασσα στὰ οὐράνια πλάτη, καὶ τὰ σκοτεινὰ μεσάνυχτα μὲ τὴν ψιλὴ βροχὴ ποὺ κλαίγοντας ἀντηχεῖ τὴν πονεμένη φωνὴ τῆς πλάσης.

Ἐνα χρονικὸ διάλειμμα ἀκολουθεῖ, καὶ μεσολαβεῖ ἡ περίοδος τῶν ἀπελευθερωτικῶν πολέμων ποὺ ἀρχισαν στὰ 1912. Ἡ γενικὴ αἰσιοδοξία ποὺ σκορπιζέται στὴ δημόσια ζωὴ φτερώνει καὶ τὴ λογοτεχνία. Ὁ Δροσίνης φανερώνεται μὲ τὶς συλλογές «Φωτέρὰ σκοτάδια» (1914), «Κλειστὰ βλέφαρα» (1917), «Πύρινη Ρομφαία» (1921). Ἐχει φτάσει πιά στὴ γνωστικὴ ὀριμότητα καὶ προσφέρει τὴν ὀριστικὴ μορφή τῆς τέχνης του. Τὰ θέματά του πολυποικίλα ἀπὸ τὸν κόσμον τοῦ φυσικοῦ καὶ ὑπερφυσικοῦ, τὸ ὕψος φροντισμένο μὲ ἀπλότητα καὶ χάρη, τὰ αἰσθήματα ὄχι ὅπως ἄλλοτε ζωηρὰ τονισμένα μὰ ἱχνογραφημένα, καὶ τὸ περπάτημα τοῦ στίχου — καὶ τοῦ ἐλεύθερου — ὄχι πάντα νόμιμα συμμετρικὸ, κάπου κάπου κ' ἓνα λυρικὸ ἀποσκέπασμα.

Κι ἂν δείχνεται κάποτε ραγισμένη ἡ λύρα, μὰ δὲν εἶναι διόλου παράφωνα, γιατί δάχτυλα ἀγγελικὰ μὲ τέχνη οὐράνια σέρνουν τὸ δοξάρι, ἐξομολογεῖται ὁ ποιητής. Ἀφήστε, λέει, τὰ ὄνειρα νὰ ψηλώνουν καὶ

νὰ πετοῦν κι ἄς μὴ δώσει νὰ τὰ θαϊτέψει ἢ πλανεύτρα Ἐλπίδα γιατί θὰ πέσουν πληγωμένα, ἀφήστε τὰ ὄνειρα νὰ σκεπάζουνε τ' ἀγκάθια τῆς Ἀλήθειας κι ἄς μὴν ἀπλώσει ὡς ἐκεῖ ἡ Ἐπιθυμία τὸ χέρι σας, ἄς μὴν τὰ σφίξει ἡ Ἀγάπη στὴν ἀγκάλη σας γιατί πεθαμένα θὰ τὰ θρηνησετε.

Μὰ :

Ὅ, τι δὲ βλέπουν ἀνοιχτὰ
βλέπουν κλειστὰ τὰ μάτια.

Φαντάζομαι πὼς ὁ τίτλος τῆς δευτέρας ἀπὸ τὶς παραπάνω Συλλογές ὀφείλεται στὸ στίχο ποὺ ἔχει ὁ Σέξτος Αὐρήλιος Προπέρτιος στὶς περίφημες «Ἐλεγείες» του.

*Ille meos somno lapsos patefecit ocellos
ore suo.*

Ἐκεῖνη ἀνοίξε μὲ τὸ φιλί τῆς
τὰ κλειστὰ μου ἀπὸ τὸν ὕπνο βλέφαρα.

Εἶταν ἡ Μούσα ποὺ τοῦ φανέρωσε ἀλλαγμένο τὸν κόσμον μὲ τὸ φῶς τοῦ λυρισμοῦ, ποὺ τοῦ ξαστέρωσε τὸ νοῦ ἀπὸ τὴ μάταιη κατάθλιψη τῆς συλλογῆς, ποὺ τοῦ χάρισε τὸ προνόμιο νὰ νιώθει καὶ νὰ χαίρεται τὴν ἀρμονία τῆς πλάσης. Μέσα στὸ λαμπύρισμα τοῦ ἡλίου ἢ κάτου ἀπὸ τὸ μελιχρὸ ἀντιφέγγισμα τῶν ἀστρῶν, ἡ φαντασία περιδιαβάει γυρεύοντας τὴ γοητευτικὴ στιγμή τοῦ λυτρωμοῦ ἀπὸ τὴ δοκιμασία τῆς ἀνθρώπινης περιπέτειας.

Πολλές φορές ὁ ποιητὴς ξαναγυρίζει στὰ ἴδια θέματα γιατί ἀνακαλύπτει σ' αὐτὰ καινούριες ποικιλίες. Συχνὰ τὸν ξελογιάζει ὁ καημὸς τῆς θάλασσας ποὺ τὴν αἰσθάνεται σὰ χαρὰ καὶ σὰ λαχτάρα στὸ μεθύσι τοῦ κινδύνου, στοῦ χαμοῦ τὴν καταφρόνηση, μὲ τὰ βάθη ἀπόκρυφα στὸ ἀνθισμα τῶν κοραλλίων, στὸ πλάσιμο τῶν μαργαριταριῶν. Ἀκόμα τοῦ μεθ'αὐτὴν φαντασία τὸ μυστήριο τοῦ καταστερωμένου κόσμου στὰ πλάτη τῶν οὐρανῶν, ὅταν ἡ φωνὴ τῶν ἀστρῶν γίνεται φῶς. Ἐπιπλέον, τ' ἀρχαῖα μαρμάρια ἐρείπια τοῦ ξυπνοῦν τὸ λυρικὸ σκεπτικισμὸ. Παλεύει ἡ ἀδάμαστη πέτρα μὲ τὴν αὐτὴ δαμάστρα τῆς ὕλης, τὴν Τέχνη. Ἡ σμίλη χαράζει τὰ σημάδια τοῦ ὄνειρου.

Ἐτσι μὲ τὶς ρίμες τῆς συλλογῆς «Θὰ βραδυάζει» (1930) ξαναβρίσκει ὁ ποιητὴς στὴ φαντασμαγορία τῆς νιότης του, ποὺ τὸν πλημμύριζε ὁ ἐνθουσιασμός τῆς λιτῆς χωριάτικης ζωῆς, στὰ χρόνια ποὺ μὲ τὶς «Ἀγροτικὲς ἐπιστολές», κατορθώνει νὰ σμίξει τὸ λογογράφημα μὲ τὴν ἠθογραφία. Τώρα ἡ προσηγορικὴ θύμηση ζωντανεμένη φανερώνεται σὲ πλούσια ἐπικολυρικὴ διάθεση καὶ ὁ γύρος τῆς ἀπλῆς ἀγροτικῆς ζωῆς γίνεται θέμα καὶ ἀντικείμενο γιὰ νὰ ἀναβλύσουν σὰν ἀπὸ νιόφαντη πηγὴ, συγκρατητὰ τὰ σύντομα, περιγραφικὰ, ζωγραφικὰ, ὕμνητικὰ καὶ δοξαστικὰ τραγούδια τοῦ «Θὰ βραδυάζει».

Μὰ τὸ χρονικὸ διάστημα ποὺ χωρίζει τὴν παλιὰ ἐντύπωση ἀπὸ τὴν τωρινὴ ἔμπνευση δίνει τὸ μέτρο γιὰ νὰ ἐκτιμήσουμε τὴν αἰσθητικὴ πορεία τοῦ ποιητῆ. Βέβαια εἶναι σημαντικὴ ἡ διαφορὰ, χωρὶς νὰ εἶναι καὶ μεγάλη. Βρίσκουμε πάλι τοὺς ἀγαθοὺς ἀνθρώπους μὲ τὰ πρόσχαρα μάτια καὶ τὸ λιγομίλητο στόμα, ξαναβλέπουμε τὸ ἀργοκύλητο κι ἀνάβαθο ποτάμι, τὸν ἱερό Ἰσκιο τῆς ἐλιάς, τὰ μοσκάρια μὲ τὸ σκυφτὸ μέτωπο, τὶς γαργαρόνες νεροσυρμές, τὰ πλανέματα στὸ δάσος, τὰ μενεξεδένια ρεῖκια στὸ γκρεμὸ, τὴν πρωτόχιονη αὐγὴ, τὶς μαρτιάτικες συνεφιές, τὸ ἀπριλιάτικο λιοβρόχι, τὰ χαμομήλια σκυφτὰ τῆς ἀνοιξῆς ἀνθόπαιδα, τῆς νεροκαλαμιᾶς τὸ ἀναπέταμα, τὶς ἀστερωμένες μαγιάτικες νύχτες, χωρὶς νὰ νιώθουμε ποτέ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου στὸ γύρισμα τῶν ὥρων ποὺ μετᾶ τὴ ζωὴ μας.

Ἡ νοσταλγικὴ θύμηση ἀκολουθεῖ τὸν ποιητὴ καὶ στίς δυὸ κατοπινές του συλλογές: Τὸ «Εἶπε» (1932) καὶ τὰ «Φευγάτα χελιδόνια» (1936). Στὴν πρώτη συλλογὴ ὁμολογεῖ ὁ ἴδιος πὼς στιχουργεῖ ὀδηγημένος ἀπὸ μιὰ γνώριμη ξενόγλωσση φωνή, ποὺ τοῦ ἐμπιστεύτηκε τὰ ποιητικὰ μυστικά της. Στὴ δεύτερη, περιέχονται παράλληλα ποιήματα μὲ τὰ ὡς τώρα γνώριμά του, μὰ κάποτε μ' ἓνα ὕφος μυστηριακὸ, ἔμπνεύσματα ἀπὸ εἰδῶλα τῶν τελευταίων του χρόνων, στὸ λυκόφως τῆς ζωῆς, ποὺ κρατοῦν γερὰ στὸ πρεπούμενο ὕφος τὴν ἐπιβλητικὴ ἀξιοπρέπεια. Ἐκεῖ περιέχεται καὶ τὸ «Μοιρολόι τῆς ὀμορφῆς» μὲ τὸν ἀδρό του δεκαπεντασύλλαβο, τραγουδιστὸ μνημόσυνο παλιᾶς ξεχασμένης ἀγάπης, ποὺ ξαναζωντανεύει μὲ τὸ ἀκουσμα τοῦ θανάτου.

Τελευταῖα ποιητικὰ βιβλία τοῦ Δροσίνη σημειώνονται οἱ «Σπίθες στὴ στάχτη» (1940) γνῶμικά καὶ λυρικά δίστιχα μὲ τὴν κατασταλαγμένη σοφία καὶ πείρα πολὺχρονης παρατήρησης — καὶ οἱ «Λαμπάδες» ποὺ κυ-

κλοφόρησαν στὰ 1948, μὲ σονέτα ζωγραφικά καὶ θρηνητικά γιὰ τὸ χαμὸ μιᾶς παιδούλας ποὺ ὁ ποιητῆς εἶχε συμπαθητικὰ ἐκτιμήσει τὴν παρθενικὴ τῆς χάρη καὶ τὸ δροσερὸ τῆς πνεῦμα.

* * *

Ἐξῆς ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ Δροσίνη, σημείωσα στὴ «Νέα Ἑστία» (15 Ἰανουαρίου 1951) τὰ γενεαλογικά του καθέκαστα καὶ τὰ ἱστορικά τῆς πρώτης του πορείας στὰ νέα μας γράμματα. Μιλῶ ἐκεῖ γιὰ τὴν ἐξαιρετικὴ ὀργανωτικὴ του δραστηριότητα, γιὰ τὴ μεθοδικὴ του ἐργασία στὰ λογοτεχνικά ἢ παιδαγωγικά περιοδικὰ ποὺ ὁ ἴδιος διεύθυνε ἢ ἱδρυσε, καὶ γιὰ τὴ δὴμοσία ὑπηρεσία του στὸ Ὑπουργεῖο τῆς Παιδείας. Πιστεύω πὼς γι' αὐτὰ πρέπει νὰ γίνῃ λεπτομερέστερη μελέτη καὶ ἐρευνα, γιὰτὶ μὲ τὸν τρόπο τοῦτο θὰ ὀλοκληρωθεῖ ἡ προσωπικότητά του καὶ θάρθει στὸ φῶς μιὰ χρονικὴ περίοδος μεταβατικὴ μὰ σημαντικὴ γιὰ τὴ μεταβολὴ ποὺ σημειώθηκε στὰ νεοελληνικά γράμματα.

Πολύτροπος ὁ Γεώργιος Δροσίνης ὅπως εἶταν, δοκίμασε καὶ τὸν πεζὸ λόγο, ὅπου διακρίνεται ἐκεῖ τὸ μυθιστόρημά του «Ἐρση» (1925) ποὺ ὁ μύθος του καθὼς ἀξιόλογα ξετυλίγεται καὶ ἡ φροντισμένη δημοτικὴ του γλῶσσα τὸ ξεχωρίζουν ἀπὸ τὰ ἄλλα του πεζογραφήματα. Στὸ μόνον ποὺ δὲν ἔδειξε συμπάθεια καὶ ποτέ δὲν καταπιάστηκε εἶταν ἡ κριτικὴ. Ποτέ δὲν παραπονέθηκε μήτε προσπάθησε ν' ἀπαντήσῃ σὲ γνώμες ποὺ ἀμφισβητοῦσαν τὴν ὀποια ἀξία τῆς τέχνης του. Μὴ κρίνετε ἵνα μὴ κριθῆτε, ἔλεγε συχνά.

Συμπερασματικὰ μπορούμε νὰ ποῦμε, πὼς ὁ Δροσίνης περισσότερο ἀπ' ὅλα, στάθηκε ποιητῆς τῆς εἰδυλλιακῆς ζωῆς τῆς ἐποχῆς του, ἀνεπηρέαστος ἀπὸ τὰ διασταυρούμενα ρεύματα νεωτέρων κοινωνικῶν ἢ ἄλλων ἰδεῶν.

ΡΗΓΑΣ ΓΚΟΛΦΗΣ

